

“A Àfrica, l'OMS no té gent capaç”

Enmig d'una situació de risc, Peter Piot va descobrir fa trenta-vuit anys el virus de l'Ebola. Ara tem que l'epidèmia s'escampi a més parts del món.

Professor Piot, va descobrir el virus de l'Ebola el 1976, quan era un jove científic d'Anvers. Com s'ho va fer?

—Encara me'n recordo com si fos ara: un dia de setembre un pilot de la companyia Sabena ens va portar un termos blau brillant. L'acompanyava una carta d'un metge de Kinshasa, aleshores al Zaire. Ens deia

que a l'ampolla hi havia mostres de sang d'una monja belga. S'havia posat malalta feia poc a Yambuku, una població allunyada al nord del país, d'un mal misteriós. Ens demanava que sotmetéssim les mostres a un test de febre groga.

—Avui l'Ebola només es pot investigar en laboratoris d'alta seguretat. Com es va protegir aleshores?

—Desconeixíem la perillositat del virus amb què treballàvem; i en aquell temps a Bèlgica no hi havia cap laboratori d'alta seguretat. Ens vam posar senzillament les nostres bates blanques i guants protectors. Quan vam obrir el termos, el gel ja s'havia fos en gran part. Un dels tubs d'assaig s'havia trencat; hi havia sang i trossos de vidre nedant per l'aigua glaçada. De dins d'aquell

brou vam pescar l'altre tub d'assaig, que encara estava intacte, i vam començar a analitzar la sang amb els mètodes habituals en aquella època buscant-hi agents patògens.

—I no es tractava del virus de la febre groga...

—No, i també van donar negatiu els tests de febre de Lassa i de tifus. Per tant, què podia ser allò? Les nostres esperances es basaven a poder aïllar el virus. Per aconseguir-ho vam injectar-lo a ratolins. Durant els primers dies no va passar res. Ja ens pensàvem que l'agent patògen s'havia danyat amb la refrigera-

ció insuficient del termos. Però llavors van morir-se tots els ratolins l'un rere l'altre. Ho vam veure clar: al tub d'assaig hi havia alguna cosa perillosa.

—I van continuar igualment?

—Ens van arribar proves de la monja morta a Kinshasa. Quan ja estàvem a punt de poder investigar el virus amb un microscopi electrònic vam rebre un avís de l'OMS dient-nos que enviéssim totes les mostres a un laboratori d'alta seguretat d'Anglaterra. Però el meu cap d'aleshores volia acabar la feina de totes totes. Va agafar un tub amb el material víric per analitzar-lo, però li va tremolar la mà i el tub va caure sobre el peu d'un col·lega! El tub es va trencar. El meu únic pensament va ser: "Merda!". Ho vam desinfectar tot immediatament i, per sort, el nostre company portava unes sabates de pell gruixudes. No ens va passar res a cap de nosaltres.

—Finalment tenien la imatge del virus amb el microscopi electrònic.

—Sí, i el nostre primer pensament va ser: "Què coi és això?". El virus que feia temps que buscàvem era molt gros, molt llarg i vermiforme: no tenia res a veure amb la febre groga. En canvi, semblava el perillosíssim virus de Marburg, que també causa febre hemorràgica, com l'Ebola. Als anys 60 aquell virus havia mort diversos treballadors de laboratori a Marburg.

—Fou llavors quan va tenir el primer espant?

—En aquell temps, jo del virus de Marburg no en sabia gairebé res. Quan avui els ho explico als meus estudiants, es pensen que vinc de l'edat de pedra, però vaig haver d'anar a la biblioteca i vaig buscar informació en un atlas de virologia. Que no es tractava del virus de Marburg, sinó d'un virus relacionat, fins llavors desconegut, ho va determinar poc temps després la CDC, l'autoritat nord-americana per al control de les epidèmies. Mentrestant, ens havien arribat notícies que a Yambuku i rodalia el virus ja havia mort centenars de persones.

—Uns quants dies més tard va ser un dels primers científics que va viatjar al Zaire.

—Sí, la monja morta i les germanes de l'orde eren de Bèlgica, portaven una petita casa missió a Yambuku, aleshores colònia del Congo belga. Quan el Govern belga va voler enviar-hi algú, jo

m'hi vaig apuntar voluntàriament. Tenia 27 anys i em sentia una mica com un heroi d'infantesa, com si fos en Tintín, i he d'admetre que estava embriagat per l'estímul de seguir la pista d'alguna cosa tan nova.

—Li quedava lloc per a la por; o per a la preocupació?

—Lògicament teníem clar que era una de les malalties infeccioses més mortíferes que el món havia mai vist; i no teníem ni idea que només es transmetia per mitjà dels fluids corporals! L'haurien pogut transmetre els mosquits. Portàvem roba protectora, guants de làtex i jo fins i tot em vaig comprar unes ulleres d'anar amb moto per protegir-me els ulls. Les màscares de gas que vam aconseguir a Kinshasa, però, no ens les podíem posar amb la calor de la selva. Els pacients d'Ebola que jo tractava estaven tan espantats amb la fila que feïem com jo ho estava veient el seu patiment terrible. Vaig treure sang de prop de deu pacients. El que més m'inquietava és que em podia punxar amb l'agulla i infectar-me.

—Pel que es veu, se'n va sortir.

—Bé, un dia em va venir febre alta, mal de cap i diarrea...

—... com amb l'Ebola?

—Exacte. De seguida vaig pensar: "Redéu, m'ha enganxat!". Però després vaig intentar mantenir el cap fred. Aquells símptomes —ho sabia del cert— podien tenir unes altres causes, totalment banals. I hauria estat una rucada haver de passar dues setmanes aïllat sense motiu en una tenda que s'havia preparat per als científics per a un cas de casos. Però senzillament em vaig quedar a l'habitació i vaig esperar. Evidentment, no vaig aclucar l'ull, però l'endemà per sort ja em trobava més bé. Només havia estat una infecció gastrointestinal. De fet, és el millor que et pot passar: veus la mort de cara, però te'n surts. Em va canviar totalment la visió sobre la vida.

—I llavors, al Zaire, va donar al virus el seu nom actual. Per què Ebola?

—Un dia a la nit, el nostre equip estava reunit, havíem begut mentre debatíem. De tota manera, no volíem anomenar el nou agent patògen "virus Yambuku", perquè hauríem estigmatitzat aquell indret per sempre. A la paret hi havia un mapa i el cap de l'expedició, nord-americà, va proposar que hi

busquéssim el riu més proper; era el riu Ebola. D'aquesta manera, vam resoldre la qüestió, devien ser les tres o les quatre de la matinada. No va ser fins més endavant que ens vam adonar que, com que el mapa era molt petit i imprecís, el riu més proper no era aquell. Però Ebola és un nom bonic, oi?

—**Al final va descobrir que les monges belgues havien escampat el virus sense saber-ho. Com va anar?**

—Havien administrat injeccions de vitamines a dones embarassades regularment amb agulles no esterilitzades. Així havien infectat moltes dones joves amb Ebola a Yambuku. Vam explicar a les monges el seu error terrible, però mirant enrere jo diria que ens vam expressar amb massa cautela. Els hospitals on aquesta i altres normes d'higiene no se seguien han actuat en d'altres brots d'Ebola com a catalitzadors; han accelerat moltíssim la propagació del virus, o sovint han fet possible que s'escampés.

—**Després de Yambuku ha dedicat prop de trenta anys de vida professional a combatre la sida. Ara l'Ebola el reclama altra vegada: científics nord-americans temen que hi pugui haver centenars de milers d'infectats. Es podia esperar una epidèmia així?**

—No, de cap manera. Al contrari: jo sempre havia pensat que l'Ebola —a diferència de la sida o la malària— no representava cap problema, perquè els brots sempre havien estat curts i limitats geogràficament. Al juny, més o menys, va ser quan em vaig adonar que aquest últim brot era diferent de qualsevol altre. En aquest punt, l'organització Metges sense Fronteres va donar el senyal d'alarma. Els flamencs tenim fama de calcats, però en aquell moment em vaig començar a preocupar.

—**Com és que l'OMS ha reaccionat tan tard?**

—D'una banda, perquè a la seva oficina africana no tenen treballadors capaços sinó gent que ha entrat per amiguisme polític. I a la central de Ginebra s'han hagut de suportar les retallades pressupostàries que els Estats membres han aplicat. Justament el departament de febres hemorràgiques i el que és responsable de la gestió dels casos d'epidèmia han estat greument afectats. Però des de l'agost l'OMS ja se n'encarrega.

—**De fet, hi ha una recepta provada per limitar els brots d'Ebola: aïllar els malalts i observar els contactes. Com es va poder arribar a un catàstrofe com aquesta?**

—Jo crec que va ser el que s'anomena una tempesta perfecta, és a dir, totes les circumstàncies concretes són una mica més greus del normal, però al final interactuen de tal manera que s'esdevé el desastre. I en el cas d'aquesta epidèmia des del començament molts factors eren adversos. Els països afectats han passat per guerres terribles; molts metges n'han fugit i els sistemes de salut estan en hores baixes. En tot Libèria, per exemple, el 2010 hi havia només 51 metges, i d'aquests uns quants ja s'han mort d'Ebola.

—**El fet que l'epidèmia sorgís a la regió fronterera —densament poblada— entre Guinea, Sierra Leone i Libèria...**

—... va contribuir encara més a la catàstrofe. Com que allà les persones tenen molta mobilitat, va ser més difícil de l'habitual detectar amb qui havien

estat en contacte els malalts. Tenint en compte que els morts en aquesta regió s'enterren al seu poble natal, es van traslladar a tort i a dret cadàvers amb alts nivells d'infecció d'Ebola a través de la frontera amb *pick-ups* i taxis. Així, l'epidèmia es va anar escampant per nous indrets.

—**El virus ha arribat per primera vegada en la història a metròpolis com Monròvia o Freetown. Podria ser encara més greu?**

—En una gran ciutat —i encara més, en barris de barraques poc delimitats— sovint costa molt trobar els contactes dels infectats. Per això em preocupa tant Nigèria. Allà hi ha ciutats enormes com Lagos i Port Harcourt; i si el virus de l'Ebola aconsegueix establir-s'hi i pagar-s'hi podria haver-hi una catàstrofe inimaginable.

—**L'epidèmia està definitivament fora de control?**

—Jo sempre he estat optimista, per això penso que ara no tenim cap més opció que intentar qualsevol cosa. És bo que els Estats Units i altres països final-

Segons Piot, si el virus arriba a les grans ciutats de Nigèria com Lagos i/o Port Harcourt la catàstrofe que provocaria seria inimaginable.

ment comencin a ajudar. Però Alemanya o Bèlgica, per exemple, han de fer molt més. I ens ha de quedar clar a tots: això ja no és una epidèmia, sinó que és una catàstrofe humanitària. No es necessiten només metges i infermers, sinó també transportistes, camions, jeeps i aliments. Aquesta epidèmia pot desestabilitzar tota la regió. Jo només espero que aconseguim controlar-la. No m'hauria pensat mai que podria ser tan greu.

—Però què es pot fer quan qualsevol es pot contagiar amb algú altre pel carrer i, com a Monròvia, fins i tot els taxis estan contaminats amb Ebola?

—Hem de pensar urgentment noves estratègies. Actualment, els assistents ja no aconseguen donar tractament mèdic a tots els malalts dels centres. Per tant, els parents que atenen malalts han d'aprendre com s'han de protegir per evitar el contagi. Aquesta feina de formació *in situ* ara mateix és el principal repte. A Sierra Leone es va intentar prohibint a la gent que sortís de casa durant tres dies, perquè com a mínim la corba d'infectats es reduís una mica. Primer

pensava: "Això és una bogeria absoluta". Però amb el temps em pregunto: "I per què no?". Si més no, mentre aquesta mesura no s'imposi militarment.

—Prohibició de sortir de casa, això sembla una mesura de desesperació.

—Sí, és de l'edat mitjana. Però és que res no hi ajuda; l'any 2014 no tenim altres maneres de lluitar contra aquest virus.

—Pot tornar-se una pandèmia?

—És segur que vindran malalts d'Ebola a casa nostra des de l'Àfrica que esperen ser tractats. I potser així s'infectarà gent d'aquí, que acabarà morint. Però un brot d'aquesta mena a Europa i als Estats Units es podrà contenir ràpidament. Em preocupen molt, però, el gran nombre d'indis que treballen a l'Àfrica occidental a la indústria i al comerç. Només cal que se n'infecti un, que visiti parents a l'Índia durant el període d'incubació i hagi d'anar a un hospital allà quan estigui malalt. A l'Índia els metges i les infermeres sovint tampoc no porten guants de protecció. Es contagiarien immediatament i propagarien el virus.

—L'agent patògen canvia contínuament la seva herència genètica. Com més persones s'infecten, més probable és que en algun moment tingui lloc una mutació...

—... que faciliti la propagació del virus. Exacte, aquest és justament l'escenari de la fi del món. De fet, l'home només és un hoste casual per al virus de l'Ebola, i dolent: des de la perspectiva de l'agent patògen no val la pena matar tan de pressa l'hoste en què es vol multiplicar. Per al virus seria molt més avançatjós deixar-nos més temps en vida.

—L'agent patògen podria modificar-se de tal manera que de sobte es pogués transmetre per l'aire?

—Com la varicel·la? Per sort, això és extremament improbable. En canvi, una mutació que deixés viure els infectats unes quantes setmanes més és absolutament imaginable i per al virus seria positiu, però així el malalt d'Ebola podria contagiar molta més gent que fins ara.

—Però això és una pura especulació, oi?

—Sí, és clar. Només és una de les moltes possibilitats de com el virus podria modificar-se per propagar-se amb més facilitat. I el que és segur és que el virus mutarà.

—Vostè ha instat l'OMS, juntament amb dos col·legues, a permetre l'assaig amb medicaments experimentals. Podrien ser la salvació?

—Els pacients probablement podrien ser tractats més ràpidament amb el sèrum sanguini de supervivents de l'Ebola, si bé això seria molt difícil atès l'estat caòtic dels llocs afectats. Ara hem de descobrir si aquests mètodes o els mitjans experimentals com el ZMapp ajuden realment. Però no ens hem de refiar dels nous medicaments. Per a la majoria de persones aquesta vegada arribaran massa tard. Per al proper brot, però, haurien d'estar disponibles, en cas que ajudin.

—Ara també comencen les proves de dues vacunes. Passarà molt de temps fins que estiguin a punt, però al final es podrà aturar l'epidèmia amb una vacuna i prou?

—[llarga pausa] Jo no hi confio. Però qui sap? Potser sí.

—En aquella època al Zaire un hospital tenia una mala higiene i escampava l'epidèmia i avui, gairebé quaranta anys després, s'esdevé una situació molt semblant, però encara pitjor. Hem de donar la raó a Louis Pasteur quan deia: "Els microbis seran els qui tindran l'última paraula"?

—Evidentment, som molt lluny d'haver vençut els bacteris i els virus. El VIH encara existeix; només aquí a Londres es contagien de mitjana diàriament cinc homes gais. Cada cop els bacteris es fan més resistents als antibiòtics. I encara veig els malalts d'Ebola de Yambuku davant meu morint-se a les barraques, com nosaltres no podíem fer res més que deixar-los morir; i de moment, avui passa això mateix. És molt depriment. Però per a mi també representa una gran motivació per moure'm i fer-hi alguna cosa. Estimo la vida. I per tant, faré tot el possible per convèncer els poderosos d'aquest món que finalment enviïn ajuda suficient a l'Àfrica occidental. Ara mateix!

—Professor Piot, moltes gràcies per l'entrevista.

Rafaella von Bredow
Veronika Hackebroch

© Der Spiegel
Traducció d'Arnau Figueras